

Kwestia zgodności Konkordatu z Konstytucją

Autor tekstu: **Zachariasz Łyka**

Ocena zgodności Konkordatu z nową Konstytucją RP dokonana przez ks.

prof. Zachariasza Łykę

(30 kwietnia 1997 r., Warszawa)

Szczegółowa i wnikliwa analiza treści Konkordatu z dnia 28 lipca 1993 r. oraz Nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Sejm w dniu 2 kwietnia 1997 roku prowadzi do następujących wniosków:

1. Sfery zgodności

Przepisy Konkordatu dotyczące stosunku Kościoł Katolicki - Państwo są zgodne z przepisami Konstytucji RP, w szczególności w kwestii niezależności i autonomii oraz współpracy dla dobra człowieka i dobra wspólnego, jak również statusu konkordatu i podstawowych elementów działalności Kościoła.

Dla przykładu wymienić należy następujące zapisy:
a) Przepis art. 1 Konkordatu stwierdzający, że Państwo i Kościół Katolicki są - każde w swej dziedzinie - *niezależne i autonomiczne* we współdziałaniu *dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego*, **jest zgodny** z art. 25 ust. 3 Konstytucji, który stwierdza, że stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi, zatem również z Kościołem Katolickim, kształtowane są na zasadach poszanowania *ich autonomii* oraz *wzajemnej niezależności* każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania *dla dobra człowieka i dobra wspólnego*. W kwestii interpretacji owej wzajemnej autonomii i niezależności istotne znaczenie może mieć wyjaśnienie, zawarte w p. 8, uzasadnienia do projektu ustawy ratyfikacyjnej Konkordatu o następującej treści:

„Zasada ta oznacza nowoczesną postać obecności Kościoła we wspólnocie politycznej, w której Kościół nie uczestniczy w sprawowaniu władzy politycznej, duchowieństwo zaś nie angażuje się ani w działalność partii politycznych, ani w funkcjonowanie państwowych organów ustawodawczych, wykonawczych i sądowniczych, jak również w bieżące działania administracji. Akceptacja tej wizji pozwala Państwu odwoływać się do doniosłych, z punktu widzenia państwa, zasad soborowej konstytucji "Gaudium et spes", takich chociażby jak deklaracja, że „[Kościół] nie pokłada (..) swych nadziei w przywilejach ofiarowanych mu przez władzę państwową; co więcej, zrzeknie się z korzystania z pewnych praw legalnie nabytych, skoro się okaże, że korzystanie z nich podważa szczerłość jego świadectwa albo, że nowe warunki życia domagają się innego układu stosunków”. Formuła niezależności i autonomiczności Państwa i Kościoła, w opinii Rządu, zgodna jest z zasadą oddzielenia Kościoła od Państwa wyrażoną w art. 82 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

b) Zawarcie Konkordatu jako umowy międzynarodowej **jest zgodne** z art. 25 ust. 4, który stanowi, że stosunki między Rzeczypospolitą Polską a Kościołem Katolickim określa m.in. *umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską*. Istnieją zatem pełne podstawy do ratyfikowania Konkordatu.

c) Konkordat uznaje *zasady konstytucyjne i ustawy* strony rządowej oraz w szeregu kwestiach *prawo polskie* (np. art. 4 ust. 5, art. 8 ust. 2, ust. 4), przewiduje konieczne zmiany w prawie polskim (*vide* art. 10 ust. 6).

d) Art. 11 Konkordatu, mówiący o współdziałaniu na rzecz *obrony i poszanowania instytucji małżeństwa i rodziny*, **jest zgodny** z art. 18 Konstytucji.

e) Art. 12 Konkordatu, mówiący o prawie rodziców do *wychowania* dzieci oraz o *nauczaniu religii* w szkołach publicznych, **jest zgodny** z art. 48 i art. 93 ust. 3 oraz art. 53 ust. 4 Konstytucji.

f) Art. 14 i 15 Konkordatu, dotyczące *zakładania i prowadzenia szkół*, **odpowiadają** treści art. 70 ust. 3 Konstytucji.

2. Sfery niezgodności

Konkordat **nie jest zgodny** z Konstytucją w kwestii *równouprawnienia* kościołów i związków wyznaniowych, ponieważ zakres uprawnień tworzony przez Konkordat dla Kościoła Katolickiego jest większy niż dotychczasowe prawa zagwarantowane dla innych kościołów. Status Konkordatu jako źródła prawa nie jest formalnie sprzeczny z konstytucyjną zasadą

równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych, zawartą w art. 25 ust. 1 Konstytucji, ponieważ ustawodawca nie przeciwstawił Konkordatu zasadzie równouprawnienia, lecz ujął te instytucje prawne korelatywnie. I chociaż faktycznie konkordat jako umowa międzywyznaniowa [1] stawia Kościół Katolicki w sytuacji zdecydowanie uprzywilejowanej wobec wszystkich innych kościołów i związków wyznaniowych, co może wskazywać na nierówność w sytuacji prawnej tych kościołów i związków wyznaniowych, to jednakże szczególny status Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym nie może - i nie powinien - naruszać naczelnej i konstytucyjnej zasady równouprawnienia wszystkich kościołów i związków wyznaniowych, co w teorii i praktyce musi oznaczać, że kościoły te i związki wyznaniowe są, bez względu na status i formę regulacji prawnych, absolutnie równouprawnione, tzn. przysługują im te same prawa (równość prawna, równość wobec prawa). Słusznie więc ustawodawca nie przeciwstawił statusu Konkordatu zasadzie równouprawnienia. Nierówności więc płyną nie z faktu Konkordatu, lecz jego zapisów.

3. Różnice w zakresie uprawnień

Treść Konkordatu w szeregu kwestiach daje Kościołowi Katolickiemu większy zakres uprawnień niż posiadają inne Kościoły, np.:

a) Art. 8 ust. 3 Konkordatu zapewnia miejscom do sprawowania kultu i grzebania zmarłych **nienaruszalność**, czego nie posiadają inne Kościoły.

b) Art. 10 Konkordatu wprowadza śluby kanoniczne mogące uzyskać status **praw cywilnych**, czego nie posiadają inne Kościoły.

c) Art. 12 ust. 1 Konkordatu gwarantuje prawo nauczania religii **w przedszkolach**, czego nie zapewnia się innym Kościołom.

d) Art. 12 ust. 1 Konkordatu gwarantuje, że - w odniesieniu do Kościoła Katolickiego - szkoły organizują **zgodnie z wolą zainteresowanych** naukę religii w ramach **planu zajęć** szkolnych i przedszkolnych. Z takich uprawnień nie korzysta żaden inny Kościół, zwłaszcza kościoły mniejszościowe, dla których żadna szkoła - nawet na prośbę zainteresowanych - nie organizuje nauczania religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych. Przeciwnie, rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania religii w szkołach publicznych, wprowadzając limity uczących się religii, skutecznie wyeliminowano możliwość nauczania w szkole religii dzieci wiernych kościołów mniejszościowych. A przecież nawet jedno dziecko różnowiercze ma prawo uczenia się religii w szkole. Przepis Konkordatu jeszcze bardziej umocni ten stan rzeczy i monowyznaniowość nauki religii w szkole.

e) Art. 14 ust. 4 Konkordatu zapewnia **dotowanie** przez Państwo lub organy samorządu terytorialnego kościelne szkoły i przedszkola oraz ośrodki oświatowe i wychowawcze, czego nie gwarantuje żadnym innym Kościołom żaden przepis.

f) Art. 15 Konkordatu gwarantuje Kościołowi Katolickiemu prawo do zakładania i prowadzenia m.in. **odrębnych wydziałów teologii** katolickiej na uniwersytetach oraz określania ich statusu prawnego w **drodze umowy** między Rządem RP a Episkopatem, a także możliwość rozważenia przez Państwo udzielania im **pomocy finansowej**. Takich gwarancji nie posiadają inne Kościoły.

g) Art. 15 ust. 3 Konkordatu gwarantuje **dotowanie** - obok KUL - również Papieskiej Akademii Teologicznej. Żadna szkoła teologiczna żadnego innego Kościoła nie ma takich gwarancji.

h) Art. 17 Konkordatu zapewnia warunki do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych osobom przebywającym w zakładach penitencjarnych, wychowawczych, resocjalizacyjnych oraz opieki zdrowotnej i społecznej (a nadto bez bliższego określenia) **także w innych zakładach i placówkach tego rodzaju** z prawem wyznaczania **kapelanów** oraz obowiązkiem **zawierania** z nimi przez odpowiednie instytucje **stosownych umów**. Analogiczne uprawnienia nie przysługują innym Kościołom.

i) Art. 22 ust. 1 Konkordatu zapewnia **zrównanie** pod względem prawnym działalności Kościoła, służącej celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym z działalnością instytucji państwowych. Analogiczne zrównanie nie występuje w odniesieniu do innych Kościołów.

j) Art. 22 ust. 4 Konkordatu zapewnia - w miarę możliwości - **wsparcie materialne** w celu konserwacji i remontowania zabytkowych obiektów **sakralnych i budynków towarzyszących**, a także dzieł sztuki. Inne Kościoły podobnych zapewnień nie mają.

k) Art. 27 Konkordatu zapewnia możliwość zawierania - w sprawach wymagających nowych lub dodatkowych - **nowych umów**. Takich zapewnień nie mają inne Kościoły.

4. Nowelizacja prawa - sposobem wyrównania różnic

Wyrównanie różnic, występujących między sytuacją prawną Kościoła Katolickiego tworzoną przez Konkordat, a sytuacją prawną innych kościołów i związków wyznaniowych powinno być dokonane w drodze nowelizacji szeregu ustaw.

- a) Przed wszystkim ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, ale także innych ustaw, np.
- b) Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz prawo o aktach stanu cywilnego (w kwestii małżeństw kanonicznych Kościoła Katolickiego i innych Kościołów).
- c) Ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (w kwestii pochówku na cmentarzach wyznaniowych).
- d) Ustawy o systemie oświaty i Karta Nauczyciela (w kwestii nauki religii w szkołach i przedszkolach na zasadzie równouprawnienia).
- e) Ustawy o szkolnictwie wyższym oraz o tytule naukowym i stopniach naukowych (w kwestii tworzenia szkół wyższych, w tym uniwersytetów, wydziałów teologicznych i wyższych seminariów duchownych) - na zasadzie równouprawnienia.

5. Propozycja nowelizacji ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

Nowelizacja ww. ustawy powinna objąć m.in. następujące sprawy:

- a) zapis o autonomii i niezależności Państwa i Kościoła,
- b) zapis o nienaruszalności miejsc kultu i cmentarzy,
- c) zapis o nauczaniu religii w szkołach i przedszkolach zgodnie z wolą zainteresowanych,
- d) zapis o dotowaniu szkół kościelnych,
- e) zapis o zakładaniu i prowadzeniu odrębnych wydziałów teologicznych lub np. sekcji w ChAT na podstawie umowy z Rządem lub MEN oraz pomocy finansowej,
- f) zapis o dotowaniu wyższych szkół teologicznych kościołów posiadających ustawową regulację prawną,
- g) zapis o możliwości ustanawiania kapelanów w instytucjach i zawierania z nimi stosownych umów,
- h) zapis o zrównaniu kościelnej działalności o celach charytatywnych i innych z działalnością państwową,
- i) zapis o wsparciu materialnym w celu konserwacji i remontowania zabytkowych obiektów sakralnych i budynków towarzyszących i możliwości zawierania nowych umów.

6. Wnioski końcowe

Konkordat jest w bardzo dużym stopniu zgodny z nową Konstytucją RP. Pełna zgodność nastąpi w przypadku nowelizacji szeregu ustaw (okołokonkordatowych), zapewniających takie same prawa innym kościołom i związkom wyznaniowym na poziomie porównywalnym i zgodnym z zasadą równouprawnienia.

Opinia wykonana na zlecenie Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o ratyfikacji Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Kopia z własnego zbioru Czesława Janika.

Przypisy:

[1] Powinno być: międzynarodowa.

(Publikacja: 18-11-2003)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3030) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3030>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane

w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl